

Jan Terlouw

Koning van Katoeren

De dood van een koning

Deze geschiedenis gaat over het land Katoren.

Hij begint op een nacht, zeventien jaar geleden.

Voor twee mensen was die nacht heel in het bijzonder belangrijk. Voor de koning van Katoren en voor Stach.

Voor de koning was het de laatste nacht. Hij stierf.

Hij was tachtig jaar en moe van het regeren.

Een vriendelijk en gelukkig man was hij geweest.

Het had hem altijd meegezeten. Ook deze sterfnacht kreeg hij nog zijn zin.

‘Als ik sterf,’ had hij dikwijls gezegd, ‘moet het stormen en hagelen, bliksemstralen moeten de lucht doorklieven en rukwinden moeten takken afscheuren. Op een warme lentedag vol bloemengeur en zacht geruis kan ik niet sterven – dan wil ik een wandeling maken langs de vijvers in het park en naar de zwanen kijken, of een groot vuurwerk afsteken.’

Welnu, toen hij zijn ogen voorgoed sloot beleefde Wiss, de hoofdstad van Katoren, het hevigste noodweer van de eeuw. De ziel van de koning verliet het oude, vermagerde lichaam en werd meegevoerd door de storm naar plaatsen waar geen levende ooit is geweest.

Voor Stach was het een bijzondere nacht omdat hij werd geboren. Zijn moeder klemde haar tanden op elkaar toen een hevige donderslag het eenvoudige huisje deed sidderen en Stach slaakte zijn eerste triomfantelijke kreet.

Zijn ogen stonden wijd open, zodat de vroedvrouw kon zeggen:

‘Het is een jongen en hij heeft blauwe ogen.’

Het was gelukkig voor de kleine Stach dat hij alleen maar weet had van eten en slapen, die eerste tijd van zijn leven.

Want gruwelijke rampen troffen hem. Het begon met zijn vader, die metselaar was. Hij was in die maanden ingeschakeld bij de restauratie van de St. Aloïsius, de grote kathedraal van Wiss. De morgen na Stachs geboorte kwam er een bode van het paleis. Hij vertelde dat de koning dood was en dat de man die gewoonlijk de vlag uitstak op de Aloïsius de vorige avond kletsnat was geregend en griep had. Of Stachs vader nu zo vriendelijk wilde zijn op de toren de vlag halfstok te hangen.

Hij moest toch naar boven.

De metselaar had die nacht natuurlijk niet veel geslapen. Mijmerend over zijn zoon stapte hij mis, wankelde en sloeg achterover van de hoogste omloop.

Ze kwamen het Stachs moeder vertellen aan haar kraambed. De arme vrouw was er zo door geschokt dat ze de kraamvrouwenkoorts niet overleefde en enkele dagen later was Stach een wees.

Om terug te komen op de oude koning, die had geen zoon en geen dochter. En daarmee was er het probleem van de opvolging. Er was, zoals gebruikelijk onder dergelijke omstandigheden, een boel geïntregeer en geharrewar, en ten slotte grepen zes ministers naar de macht.

Zij zeiden toe dat ze een manier zouden uitwerken waarop een nieuwe koning kon worden aangewezen.

Katoren verdiende een goede koning, de beste, en dus moesten er garanties... enzovoort, enzovoort. Er kwam natuurlijk niets van terecht. De zes ministers zaten al spoedig zo vast aan hun zetels als een oor aan een hoofd, en ze regeerden het land.

En daardoor kwam het dat de Katorenen bleven treuren om hun dode koning. Vijftig jaar had hij het land geregeerd en hij was erg geliefd geweest. Een man zonder poespas, een die niet geloofde in deftige toespraken en dikke

documenten, maar die zich mengde onder het volk en grote vuurwerken liet afsteken. Daar was hij zo dol op dat hij in de wet had laten vastleggen dat het ten minste driemaal per jaar moest gebeuren: op zijn verjaardag, op oudejaarsavond en zo maar eens, als hij er zin in had. Dan werd er 's morgens door de radio meegedeeld dat die dag Alternatieve Koningsdag was en dat iedereen vrij had. Het voordeel was dat op Alternatieve Koningsdag altijd de zon scheen, en dat kun je van Hemelvaartsdag niet zeggen. Dat alles was nu voorbij.

Baby Stach wist natuurlijk niets van troonopvolging, kraamvrouwenkoorts of ministerschap. Hij zag er prima uit, een wolk van een kind, een tikkeltje eigenwijs misschien. Zijn kuif stond recht overeind en hij klapte zijn mond dicht op een manier die iedereen duidelijk maakte dat hij zich de kaas niet van het brood zou laten eten.

Intussen kon hij niet van de wind leven. Toen hij honger kreeg schreeuwde hij zo nadrukkelijk dat hij zijn oom Gervaaas stoorde in zijn gepeins. Gervaaas was een oudere broer van Stachs vader. Hij had veel om over te denken, want hij was drieëndertig jaar dienaar van de koning geweest. Hij had de zilveren gespen op de schoenen van de koning gepoetst, zijn jas geborsteld, zijn koetsier gewaarschuwd de paarden in te spannen, en dat soort dingen meer. Nu waren in enkele dagen zijn koning, zijn broer en zijn schoonzuster gestorven. Wellicht zou hij hebben besloten zijn eigen leven ook maar te beëindigen, als Stach hem niet met zijn geschreeuw op zijn plicht had gewezen. Gervaaas zuchtte, ging de stad in om melk, een fles en een speen te kopen en gaf zo goed en zo kwaad als het ging het jochie te drinken. Toen alle begrafenisen achter de rug waren, besloot hij het kind mee te nemen naar zijn huisje achter het paleis.

Zo groeide Stach op bij zijn oom. De oude man had zijn baantje behouden. De ministers gebruikten het paleis om er te vergaderen en hij borstelde nu de jas van minister Zuiver en opende de deur voor de aanstormende minister Pardoës. Gervaas was een dienstbaar man. Zijn hele leven had hij hoeden aangereikt, met twee woorden gesproken en zichzelf schaars gemaakt als hij niet nodig was. Hij was ontzettend misselijk van zijn eigen onderdanigheid, maar hij kon niet anders. Toen hij begreep dat hij een klein jongetje moest gaan opvoeden tot man, nam hij zich één ding voor: de man Stach zou geen onderdanige man zijn maar een vrijmoedige, desnoods een brutale. Zo kwam het dat Gervaas zijn neefje alleen vermaande als hij verlegen was, alleen bestrafte als hij iets niet durfde zeggen, en verder kon het jongetje doen en laten wat hij wilde.

Jaren gingen voorbij en nog steeds hadden de ministers geen nieuwe koning benoemd. Niemand in Katoren geloofde dat het er ooit van zou komen. Op een nacht had Gervaas een wonderlijke droom. Hij droomde dat hij in een leunstoel zat die naast de troon stond. Hij was zeer oud en leunde gemakkelijk achterover in de stoel. Er was een bediende die zijn pijp voor hem stopte en er waren mooie meisjes die hem koelte toewuifden met een waaier. Naast zich zag hij de knieën van de koning. Was de oude koning opgestaan of was er een nieuwe? Hij moest het gezicht zien.

Met inspanning van alle kracht die zijn versleten nek nog kon opbrengen hief hij zijn hoofd. Zijn ogen gleden langs het lichaam van de koning omhoog en kijk eens aan, het was Stach. Gervaas dacht lang na over zijn droom. De jongen was geboren in de nacht dat de koning stierf. Hij leek moedig, doortastend, eerlijk. Meer en meer raakte Gervaas ervan overtuigd dat Stach de volgende koning van Katoren moest worden.

De oudste minister heet de Seer. Hij is zestig jaar of daaromtrent. Diepe plooiën geven zijn gezicht een zorgelijk aanzien. Hij lacht nooit. Op zijn glimmende schedel groeien nog vijftien haren. Iedere morgen vlijt minister de Seer ze met een penseeltje op hun plaats. Het is zijn enige ludieke handeling. Verder doet hij alleen hoogst serieuze dingen. De heer de Seer is dan ook minister van Ernst. Hij heeft onmiddellijk na de dood van de koning de wet op het vuurwerk veranderd. Alle vuurwerk is nu verboden. Minister de Seer is een voorvechter van arbeidslust en plichtsbetrachting.

Op een ochtend, zeventien jaar na de dood van de koning, zit minister de Seer in zijn werkkamer in het paleis. Een overdadige junizon stormt door het raam naar binnen, zodat de gezagsdrager opstaat en de luxaflex neerlaat. Er wordt geklopt.

‘Binnen,’ roept minister de Seer.

Het blijkt zijn collega Regtoe te zijn, de minister van Eerlijkheid.

‘Stoor ik?’ vraagt minister Regtoe met zijn kleine stem.

‘Helemaal niet, Regtoe, neem een stoel.’

Als de beide heren een tijdje over belangrijke regeringszaken hebben gesproken, zegt de minister van Eerlijkheid:

‘Ik ontdekte vanmorgen dat de oude Gervaa vijftig jaar in het paleis heeft gewerkt. Drieëndertig jaar voor de koning, zeventien jaar voor ons.’

‘Hm,’ zegt de Seer.

‘Het lijkt me redelijk,’ gaat minister Regtoe verder, ‘dat we daar een kleine feestelijkheid aan verbinden.’

Zoiets valt bij een minister van Ernst niet in goede aarde.

‘Feesten zijn een gevaar voor arbeidslust en plichtsbetrachting,’ zegt hij. ‘Bedenk iets anders, Regtoe.’

‘Een ridderorde?’

‘Dat lijkt me uitstekend.’

Ze spreken af dat Gervaas Schildknaap zal worden in de orde van de Katoreense Bison. Minister de Seer drukt op een knopje en even later verschijnt de oude bediende.

‘Wat kan ik voor u doen, Excellentie?’ vraagt Gervaas.

‘Niets,’ zegt minister de Seer. ‘We willen nu eens iets voor jou doen, Gervaas. De minister van Eerlijkheid heeft me erop attent gemaakt dat je vijftig jaar in dienst bent van het paleis. Heb je er zelf aan gedacht?’

‘Jawel, Excellentie,’ stamelt Gervaas, erg verlegen.

‘We hebben besloten je Schildknaap te maken in de orde van de Katoreense Bison. Wat vind je daarvan?’

Ik heb geen behoefte aan jullie decoraties, denkt Gervaas, maar hij zegt: ‘Ik weet niet wat ik zeggen moet. Het is te veel.’

‘Niks hoor,’ zegt minister Regtoe opgewekt. ‘Je hebt het verdiend.’

‘Is er nog iets anders dat we voor je kunnen doen?’ vraagt de Seer.

‘Ja,’ antwoordt Gervaas, tot verrassing van de beide heren.

‘Ik zou het erg fijn vinden als u mijn neef Stach eens wilde ontvangen.’

‘Je neef Stach?’

‘Zeventien jaar geleden, in de nacht dat de koning stierf, is hij geboren. De volgende ochtend stortte mijn broer van de Aloïsius. Drie dagen later bezweek mijn schoonzuster aan de kraamvrouwenkoorts. Vanaf die dag heb ik op mijn gebrekkige manier voor het kind gezorgd.’

‘Daar heb je nooit iets van verteld.’

Gervaas zwijgt. Hebben de ministers hem dan ooit iets gevraagd?

‘Waarom wil je zo graag dat we je neef ontvangen?’

Verlegen draait Gervaas zijn kalotje om en om in zijn handen.

‘Hij wil het zelf,’ stamelt hij. ‘Hij heeft u iets te vragen.’

‘Het spijt me,’ zegt minister de Seer. ‘Ik heb geen tijd om jongens van zeventien jaar op bezoek te krijgen.

Jij waarschijnlijk ook niet, Regtoe?’

Minister Regtoe heeft er ook niet veel zin in, maar hij kan niet liegen.

‘Laat hem morgenochtend om tien uur maar komen,’ zegt hij. ‘Ik zal wel even met hem praten.’

‘Dank u wel, Excellentie. Dag Excellenties.’

De Schildknaap in de orde van de Katoreense Bison draait zich om en verlaat het vertrek.

En zo zit Stach de volgende morgen tegenover minister Regtoe. Minister Regtoe heeft een zwaar leven.

Hij beheert het departement van Eerlijkheid. Je kunt aan zijn gezicht zien hoe moeilijk dat is. Zijn onderlip is rauw omdat hij er steeds vertwijfeld met zijn boventanden in bijt. Geregeld sluit hij een moment de ogen om erover na te denken of hij wel de volle waarheid spreekt. Jaren heeft hij erover getobd of je wel ‘geachte heer’ boven een brief kunt zetten als je de man absoluut niet acht. Hij heeft het eens geprobeerd met ‘vervelende klier’, maar dat gaf grote moeilijkheden. Nu zet hij niets meer boven zijn brieven. Dat bevalt goed. Ook thuis heeft minister Regtoe het niet gemakkelijk. Voortdurend betrapt hij zijn vrouw en kinderen op kleine onwaar heden. Twee van zijn zonen zijn dan ook in het buitenland gaan studeren.

‘Dus jij bent een neef van Gervaas,’ zegt minister Regtoe.

‘Ja, Excellentie,’ antwoordt Stach.

Onbevreesd kijkt hij de minister in de ogen.

‘En je wilde iets vragen?’

‘Minister Regtoe,’ zegt Stach, ‘zeventien jaar hebben de ministers nu de tijd gehad een nieuwe koning aan te wijzen. Er is nog altijd niets van terecht gekomen. Ik kom u vragen wat iemand moet doen om koning van Katoren te worden.’ De minister van Eerlijkheid is met stomheid geslagen. Nooit heeft iemand dit durven vragen. Hij sluit zijn ogen en denkt na.

‘Als je deze vraag aan de minister van IJver had gesteld, was je tien minuten later onthoofd.’

‘Waarom?’ vraagt Stach verbaasd.

‘Omdat de vraag inhoudt dat je ons beleid afkeurt.’

‘Dat is ook zo,’ zegt Stach.

‘Schandelijk.’

‘Ik dacht dat u eerlijkheid op prijs zou stellen.’

‘Luister, mijn jongen, ik zal proberen te vergeten wat je hebt gezegd. Vraag me nu nog iets anders, iets onschuldigs, zodat ik naar eer en geweten die onschuldige vraag aan mijn collega’s kan overbrengen. En ga dan naar huis en zeg nooit meer zulke vreselijke dingen.’

‘Minister Regtoe,’ zegt Stach, ‘ik verzoek u om deze vraag aan de ministerraad voor te leggen: hoe kan ik koning van Katoren worden?’

‘Dit wordt je dood.’

‘Ik moet er nog iets bij vertellen. Ik heb alle kranten opgebeld en ze gezegd wat ik zou vragen. Er staat een heel legertje journalisten voor de paleispoort. Ze zijn erg benieuwd naar het antwoord. Denkt u niet dat het slordig zou staan wanneer als enig antwoord mijn hoofd op een stok zou worden gezet?’

Minister Regtoe knarst met zijn tanden. Hij verbaast zich erover dat die bedremmelde Gervaaas zo’n brutale neef heeft. Geen ogenblik vermoedt hij dat deze jongen

een ernstige bedreiging voor de ministers zal worden. Maar voor de kranten is hij wel bang. Ze zijn er altijd als de kippen bij om ook maar de kleinste onwaarheid die hij zegt met vette koppen af te drukken.

‘Ik zal je vraag aan de ministerraad voorleggen,’ zegt hij stroef. ‘Dan hoor je het wel, te zijner tijd. Is dat alles?’
‘Jawel, Excellentie.’

‘Bonjour dan.’

Stach verdwijnt en doet verslag van zijn gesprek aan de krantenmensen. Minister Regtoe blijft bezorgd achter. Zijn onderlip moet het danig ontgelden.

Weken gaan voorbij, zonder dat Stach iets te horen krijgt. Van oom Gervaa's verneemt hij dat de ministerraad regelmatig vergadert en dat de heren het onderling niet erg eens schijnen te zijn. Hij noch zijn oom weten dat twee ministers hem willen verbannen naar een vreemd land, dat twee anderen zijn hoofd eraf willen slaan en dat de overige twee ministers hem zeven moeilijke opdrachten willen laten uitvoeren.

‘Zo gebeurt het in talloze oude verhalen,’ zegt minister Regtoe. ‘Het zal het gevoel voor rechtvaardigheid van het volk bevredigen.’

‘En,’ voegt minister Zuiver eraan toe, ‘het is eenvoudig genoeg om zeven opdrachten te verzinnen die zo moeilijk zijn dat hij bij de eerste al huilend bij zijn oom Gervaa's op schoot kruipt.’

Minister Pardoes vindt dit veel te omslachtig. Hij houdt van opschieten. Daarvoor is hij dan ook minister van IJver. ‘Niet lang over praten, snel een kopje kleiner maken,’ zegt hij, terwijl hij als een razende zijn eigen woorden en die van zijn collega's noteert in een klein boekje.

Hij krijgt bijval van minister Walsen, maar de Seer en